

INLEDNING

Tyvärr kan jag inte lova att den här boken omedelbart kommer att göra dig till en fullfjädrad och framgångsrik manusförfattare. Att lära sig att behärska konsten att skriva filmmanus är en lång och ibland besvärlig process. Man ska också ha klart för sig att manus inte kan skrivas utifrån strikt vetenskapliga metoder som enkelt kan läras in.

Även om det finns många tekniska aspekter på filmberättande så kommer det också till något annat, någon mystisk komponent av konstnärlighet som utgår från författarens personlighet. Den sidan kan förstås vara mer eller mindre framträdande beroende på vad det är för typ av berättelse och vem som skriver.

Men för att en film ska ha en chans att beröra sin publik på djupet behövs det definitivt mer än dramaturgisk teknik. Följer man bara alla regler utan att lägga till något mer personligt hamnar resultatet lätt på de enklaste TV-såpornas nivå. Att författaren har ett äkta engagemang för sin historia är den bästa utgångspunkten för att också publiken ska bli engagerad. Hantverket ska ses som en hjälp för att få berättelsen att fungera på bästa sätt.

Den här boken handlar i första hand om långfilm. Hårt draget är ett långfilmsmanus en historia stöpt i en speciell form för att berättas för en betalande publik i en biosalong. Missa inte ordet *betalande*. En avgörande omständighet är nämligen att det är dyrt att producera film. En normal svensk långfilm kan lätt ha en budget på mellan 20 och 50 miljoner kronor. Det är mycket pengar. De som finansierar en film gör det inte av ideella skäl utan som en investering som ska löna sig och ge vinst. Och det är biopubliken som kan generera den vinsten. Sett ur finansierarnas synvinkel är det alltså stor skillnad om en film lockar 500 000 besökare som betalar 90 kronor per biljett eller bara 5 000.

Potentialen att nå en stor publik har på så vis oerhört stor betydelse för vilka manus som väljs ut att gå vidare och vilka som ska returneras med ett artig men bestämt ”Nej tack”.

Därmed inte sagt att den här boken kommer att handla specifikt om hur man gör ”kommersiell film”. Tvärtom egentligen. Jag är nämligen övertygad om att en djupt gripande personlig berättelse har mycket goda förutsättningar att dra publik. Bara det är en bra historia. Filmer som **SIDEWAYS**, **U-TURN**, **TIMMARNA**, **BRÄNDA AV SOLEN**, **PIANOT**, **BROARNA I MADISON COUNTY**, **PULP FICTION** och **FARGO**, eller för den delen **ÄNGLAGÅRD** och **FUCKING ÅMÅL** ligger definitivt vid sidan om den kommersiella huvudfåran men har ändå varit mycket framgångsrika.

Poängen är att man ska veta hur verkligheten ser ut. För att ditt manus ska gå till produktion måste det förr eller senare in en producent som kan samla ihop pengarna från utomstående finansierare. Dessa kommer alla att fråga sig om det finns tillräckligt många biobesökare som är beredda att betala för att se just din berättelse.

På sin väg mot vita duken måste ditt manus på så vis passera ett flertal beslutsfattare. De kommer att göra sina bedömningar utifrån den kunskap de samlat. Och där finns vissa gemensamma nämnare, vissa begrepp och verktyg som de använder för sin analys. Det handlar till stor del om den klassiska dramaturgin. Den har sina rötter i antiken, hos Aristoteles men har utvecklats av den amerikanska filmindustrin till att passa biopubliken av idag.

Här kommer vi till en av utgångspunkterna för den här boken, att ge förståelse för de olika element som folk i branschen kommer att leta efter i din berättelse. Om du i ditt manus kan visa att du vet vad du gör, om du redan från början vet hur de tänker, ökar dina chanser att bli tagen på allvar och komma ett steg längre på vägen mot produktion.

Den andra utgångspunkten är lite mer personlig. Det handlar om vad jag anser vara viktigt och även själv strävar efter i skrivandet. Det är inte unikt på något sätt men jag vill ändå redan här väldigt tydligt betona vad jag menar är det allra allra viktigaste i ett långfilmsmanus:

Filmen ska väcka känslor hos publiken

Det är vad allt går ut på. Allt annat är underordnat. Om du inte lyckas beröra publiken känslomässigt så kommer din karriär som

manusförfattare att bli mycket besvärlig. Oavsett om det är skratt, gråt, skräck eller spänning man är ute efter – ju fler scener som berör, ju starkare känslor man lyckas få fram, desto bättre.

Dramaturgi, enkelt uttryckt, är att försöka lista ut hur man så mycket som möjligt kan förstärka publikens känsloreaktion. En stor del av arbetet går ut på att få publiken engagerad i frågan ”Hur ska det gå?”.

Spänning alltså. Grundprincipen är att kasta åskådarna mellan hopp och förtvivlan och så länge som möjligt hålla dem i ovisshet om utgången. Den idealiska publikbilden är en salong full av folk som sitter med händerna i kramp om armstöden, alldeles svettiga, som inte vågat gå på toaletten senaste halvtimmen av rädsla för att missa något. Och som bara måste, måste, måste få reda på om filmens hjälte eller hjältinna verkligen, mot alla odds, kommer att kunna avgå med segern eller om han eller hon är dömd att gå under.

Det är så man vill ha sin bioupplevelse. Man vill bli gripen. På ett eller annat sätt. Oavsett om man gillar romantiska komedier, skräckfilm och thriller, familjedramer, actionäventyr eller historiska epos, är det den känslomässiga berg- och dalbanan man betalar för. Sen kan det vara snygga effekter, en massa action, glitter och glamour eller världens megabudget. Blir man inte berörd kan det kvitta. Det är vad jag tror på. Att skriva långfilmsmanus handlar om att försöka beröra publiken känslomässigt. Det är den ledstjärna som ska styra skrivandet och de olika beslut som måste fattas på vägen. Det är nog det närmaste man kan komma den innersta hemligheten med att skriva för film.

Ytterligare en sak som präglar min syn på manus är att det finns tre absolut grundläggande komponenter som måste samverka för att det ska kunna bli en lyckad film: *Berättelsen* (handlingen, intrigen), *rollfigurerna* och *premissen*. Alla är lika viktiga och måste utformas med samma omsorg.

ANDRA SKOLOR

Man kan lätt konstatera att andra manusböcker delvis betonar andra aspekter av skrivandet. Eller skriver om samma saker men på ett annat sätt. Det finns olika skolor. Jag tror att det är bra

att läsa så mycket man bara orkar. Men det kan också vara förvirrande. En del författare motsäger varandra eller framför teorier som verkar konstruerade och lämnar en helt oberörd.

Hur ska man då veta vem som har rätt? Hur ska man förhålla sig? Svaret är att det är du själv som måste avgöra. För det finns tyvärr inget idiotsäkert recept. Det finns ingen allomfattande lära, ingen sekt att ansluta sig till, ingen överguru att falla på knä inför.

Den lösning jag rekommenderar är att utan tvekan strunta i allt som inte direkt talar till dig och istället bara suga upp det som ger aha-upplevelser eller svar på dina frågor. Detta gäller förstås även den här boken. Ta till dig det som känns bra och lägg resten åt sidan. Det vi kan hoppas på är att du ska få en knippe nya tankar och fördjupade insikter för att i slutänden bli inspirerad och ha lust att skriva.

OM FILMERNÄ

För att få ut det mesta möjliga av boken är det en klar fördel att ha tillgång till så många som möjligt av de filmer som analyseras och kommenteras mer ingående. Om inte annat bör man se dem av ren självbevaringsdrift eftersom många av de viktigaste överrassingarna obarmhärtigt måste avslöjas i analysen.

Det gäller framförallt **BROARNA I MADISON COUNTY**, **CRASH**, **DE ANDRAS LIV**, **FARGO**, **JURASSIC PARK**, **NOTTING HILL**, **NÄR LAMMEN TYSTNAR**, **PIANOT**, **SEVEN**, **SIDEWAYS** och **U-TURN**. I viss mån används även exempel från filmerna **EN ENKEL PLAN**, **ERIN BROCKOVICH** och **FALLING IN LOVE**.

Valet av filmer har delvis gjorts utifrån att filmerna ska vara tillgängliga att hyra eller köpa. Därför är det en övervikt på klassiker. Det är inte en slump att en del filmer fortsätter att vara populära i årtionden efter sin premiär. De filmer som överlever tidens tand är oftast djupt originella och gripande berättelser. Men inte bara det. Filmskaparna har dessutom lyckats ovanligt bra formmässigt, så att allt, från de enskilda scenernas utformning till den övergripande konstruktionen, samverkar för att förstärka publikens upplevelse. Den precisionen i detaljerna är ytterligare skäl till mitt urval. Dessa filmer blir tacksamma att hämta exempel från i en analys av hur man ska göra.

FILMTIPS

ADAPTATION, i regi av *Spike Jonze* efter manus av *Charlie Kaufman*. **ADAPTATION** är en oerhört egensinnig komedi om en manusförfattares vedermödor när han ska skriva manus efter en bok. En pärla är scenen när huvudpersonen, Charlie Kaufman själv (Nicholas Cage), i sin djupaste nöd uppsöker manusgurun *Robert McKee* då han kört fast i skrivandet [01.06.20].

MULHOLLAND DRIVE, en av *David Lynchs* mest suggestiva filmer, har en härlig sekvens med en regissör som hamnar i konflikt med en excentrisk producent om tillsättningen av huvudrollsinnehavare [00.28.10].

Siffrorna som anges vid olika exempelscener markerar tidpunkt i filmen [timme.minut.sekund], klockat från DVD eller video.